

जिल्हा परिषद, कोल्हापूर
कार्यकारी अभियंता
ग्रामीण पाणी पुरवठा विभाग,

नविन प्रशासकिय इमारत, पहिला मजला दालन क्र.१२१, नागाळा पार्क, कोल्हापूर ४१६००३
फोन नं.०२३१-२६५९९६० E-mail - eebnkolhapur@gmail.com

जा.क्र.कोजिप/ग्रापापु/कावि- 19 / 9/2021

दि. ४/१०/२०२१

प्रति,
गट विकास अधिकारी
पंचायत समिती सर्व

विषय--मीनाताई ठाकरे पाणी साठवण योजना

संदर्भ--१.मा.अप्पर मुख्य सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय मुंबई
यांचेकडील अ.शा. पत्र क्र.गापाधो/२०२१/प्र.क्र.१७/पापु-०७/दि.२९/९/२०२१
२.मा.मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प. कोल्हापूर यांच्या समक्ष सुचना

उपरोक्त विषयास अनुसरून, संदर्भ क्र.१ च्या पत्राची छायांकीत प्रत सोबत जोडणेत आलेली असून त्यानुसार देणेत आलेल्या सुचनांनुसार आपल्या तालुक्यामध्ये पाणी टंचाईचा सामना वेळावेळी करावा लागत असल्याने त्याचप्रमाणे ब-याच गावामध्ये (Lean Period) म्हणजेच उन्हाळ्याच्या आसपास पाणी पुरवठा योजनेचे साठवणुक किंवा स्रोत कमी झाल्याने कमी प्रमाणात गावांना पाणी पुरवठा होत असेल.

जल जीवन मिशनच्या उद्दिष्टानुसार वरील समस्येवर उपाय म्हणून प्रत्येक गावाला नियमित निरंतर बारमाही ५५ एल.पी.सी.डी. ने पाणी पुरवठा करण्यासाठी मीनाताई ठाकरे पाणी साठवण योजना आखली आहे. या योजनेत शासन निर्णयात नमुद केल्याप्रमाणे मेटॅलिक किंवा इतर प्रकारच्या टाक्या बसविता येतात.

तरी आपल्या तालुक्यातील निकषाप्रमाणे आवश्यक असणा-या गावांची यादी आपल्या व तहसिलदार यांच्या संयुक्त स्वाक्षरीने जिल्हा पाणी व स्वच्छता समितीच्या मान्यतेसाठी इकडील विभागाकडे सादर करणेत यावी.

सोबत वरील संदर्भ क्र.१ च्या पत्राची छायांकीत प्रत व शासन निर्णय जोडला आहे.

(अशाक धोंगे)

कार्यकारी अभियंता
ग्रामीण पाणी पुरवठा विभाग

प्रत- मा. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद कोल्हापूर यांचेकडे माहितीसाठी सविनय सादर.

प्रत- तहसिलदार सर्व यांचेकडे माहिती व पुढील कार्यवाहीसाठी

प्रत- उप अभियंता, ग्रामीण पुरवठा विभाग, जि.प. ग्रापापु उपविभाग सर्व यांचेकडे माहिती व पुढील कार्यवाहीसाठी

डॉ. संजय चहांदे
अध्यक्ष मुख्य सचिव

विषय : मीनाताई ठाकरे पाणी साठवण योजना

प्रिय

आपल्या जिल्हयामध्ये आपल्याला पाणी टंचाईचा सामना वेळो वेळी करावा लागत असल्याने, त्याचप्रमाणे व-याच गावामध्ये (lean period) म्हणजेच उन्हाळ्याच्या आसपास पाणी पुरवठा योजनेचे साठवणुक किंवा स्रोत कमी झाल्याने कमी प्रमाणात गावाना पाणी पुरवठा होत असेल.

जल जीवन मिशनविषयीच्या उदिष्टानुसार वरील समस्येवर उपाय म्हणून प्रत्येक गावाला नियमित निरंतर वारमाही ५५ एल.पी.सी.डी. ने पाणी पुरवठा करण्यासाठी मीनाताई ठाकरे साठवण योजना आखली आहे. या योजनेत शासन निर्णयामध्ये नमुद केल्याप्रमाणे मेटॅलिक किंवा इतर प्रकारच्या टाक्या वसविता येतात.

आपल्या जिल्हयातील निकषाप्रमाणे आवश्यक असणा-या गावांची यादी तहसिलदार व गट विकास अधिकारी यांच्या संयुक्त साक्षरीने तयार करावी. ही यादी आपल्या अध्यक्षतेखाली जिल्हा पाणी व स्वच्छता मिशन (DWSSM) कडून मान्यता घ्यावी. या योजनेची जाणीवपूर्वक पाणी पुरवठाकरीता आपल्या जिल्हयात अंमलबजावणी करावी.

या योजनेचे सर्व अधिकार आपल्या स्तरावर असून, यासाठी जल जीवन मिशन या योजनेतुन पुरक अनुदान उपलब्ध होईल.

आपल्या स्तरावर केलेल्या कार्यवाहीची माहिती मला अवगत करावी.

संवत्त शासन निर्णय जोडला आहे.

संजय चहांदे

आपला सहायक

(डॉ. संजय चहांदे)

सर्व

जिल्हाधिकारी

प्रत:-

सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद

शि. आर.प्र.सि
राफडीने सर्व ठाणेकार्यांना
बदलित्वागे मार्गवाही अन्वयेला
प्रत देयात.

302

Draft DO Letter: जल जीवन मिशन अंतर्गत शाश्वत कार्यात्िक नळ जोडणी देण्यासाठी पाण्याचा ताण असलेल्या कालावधीत कॅच द रेन (Catch the Rain) तत्वावर मपण्याचे पाणी उपलब्ध करून देण्याकमरता राष्ट्रभरात "स्व. िनाताई ठाकरे त्रीण पाणी साठवण र्योजना" राबमव

Yusuf Kabir [ykabir@unicef.org]

Sent: 23 September 2021 10:20

To: Dr. Sanjay Chahande-IAS; Dr. chahande Chahande [drchahande@hotmail.com]

Attachments: Draft DO Letter.docx (16 KB)

Dear Sir,

Good Morning.

25T
23/9/21

As promised, attaching the draft of the DO letter for Collector to implement जल जीवन मिशन अंतर्गत शाश्वत कार्यात्िक नळ जोडणी देण्यासाठी पाण्याचा ताण असलेल्या कालावधीत कॅच द रेन (Catch the Rain) तत्वावर मपण्याचे पाणी उपलब्ध करून देण्याकमरता राष्ट्रभरात "स्व. िनाताई ठाकरे त्रीण पाणी साठवण र्योजना" राबमवण्याबाबत for your kind perusal and ready reference.

With warm regards,

Kabir

Yusuf Kabir

Water, Sanitation, Hygiene (WASH) Specialist, Climate, DRR & Emergency Focal Point, UNICEF Maharashtra

Office : +919136966403 (8:30am to 7pm-IST, Monday to Friday), +9619533627 (WhatsApp).

(No calls after 7pm IST pls. Only sms/whatsapp for any urgency)

Telephone: 91 22 49791496; Fax: 91 22 49791469

Skype: yusuf-kabir, Twitter: @YkabirYusuf;

Blog: <http://safaiwala.blogspot.in/>,

Blog: <https://www.whengodleavesyouoneafternoon.com/>

<https://www.linkedin.com/in/yusuf-kabir-937791aa/>

United Nations Children's Fund

UNICEF Office for Maharashtra

B wing, 4th Floor, 215 Atrium,

Behind Courtayrd Marriott hotel,

Andheri Kurla road, Chakala,

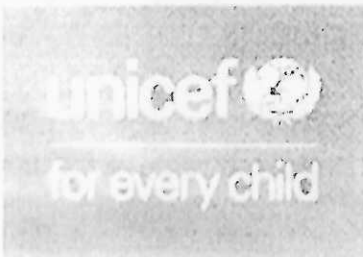
Andheri (East), Mumbai - 400 093

Maharashtra, India.

संपूर्ण (५५५)

सं.स. (५)

imp
PS direct (10)
mail
27)

Follow us on Facebook, Twitter, Instagram and at www.unicef.in

As you are aware, national water flagship program: Jal Jeevan Mission is being implemented under the aegis of Department of Drinking Water and Sanitation, Ministry of Jalshakti, GoI with an objective to provide functional potable tap water connection at the rate of 55LPCD to all rural families of India by end of 2024. It is also one of the critical flagship mandate for the state of Maharashtra and Water Supply and Sanitation Department. At the district level, the flagship is led by CEO, ZP and team of Deputy CEO WTASAN and EE, ZP as per the financial outlay under approved district level Annual implementation plan and project implementation plan. State has allocated the resources accordingly in addition to engagement of trained human resources and implementing partners for successful implementation of the program.

I would like to draw your attention of a GR issued by my department on 21st May 2021 (शामन मननगर्य क्रिंक: ग्रामाधो-2021/प्र.क्र.17/पापु-07; वाचा :- शामन मननगर्य क्रिंक: जजमि 2019/प्र.क्र.138/पापु-१०(०७), मद्र. 04 सप्टेंबर, २०२०) on implementation of "Late Meenatai Thackeray Rural Water Storage Scheme" across the state to provide drinking water during water lean period to provide sustainable functional tap connection under Jal Jeevan Mission as a supplement to meet the deficit of the existing scheme where existing source is not sustainable. These schemes should be taken up mainly for villages in remote areas, hilly and tribal terrain as well as areas under DPAP with water stressed.

Criteria for village selection:

- Villages supplied by tanker as certified by Tehsildar
- Villages or habitations in the hilly / remote / ultra-remote areas jointly certified by the Geologist and Block Development Officer of the Zilla Parishad
- Villages in Tribal Sub-Plan (TSP) taluka
- Any other villages or habitations certified jointly by the Collector, and Chief Executive Officer, Zilla Parishad can be the criteria for selection of Villages under the scheme.

Salient Features:

- Metallic storage tanks, Ferrocement or R.C.C. Cement storage tanks, Water tank / storage tanks Or Rainwater / spring-based storage ponds (water ponds) should be constructed for villages/habitation with a minimum population of 50 to a maximum of 500. In villages/habitation with population less than 50, Small ferrocement tank or Closed underground storage tank may be planned. The capacity of the water tank to be constructed should be based on the population of the respective village/habitation.
- Gram Panchayat will be the implementing Agency for scheme up to Rs. 15 lakhs. Beyond Rs. 15 Lakhs, Zilla Parishad will be responsible for implementing the scheme. The block-wise list of villages/habitations should be approved by the Village Water Supply and Sanitation committee. After that, the list should be approved in the district committee under the chairmanship of the Collector and Guardian Minister. These villages should be included in the Annual Action Plan.
- For distribution of water in storage tanks/reservoirs, the schemes should be connected to the existing distribution system and should be used in the summer months when required. Additional distribution arrangements should be included in the scheme if required. If the installation of pumps is necessary, priority should be given to solar based pumps.
- The Gram Panchayat will be responsible for providing the necessary space for the implementation of the scheme.

जल जीवन मिशन अंतर्गत शाश्वत कार्यात्मक नळ जोडणी देण्यासाठी पाण्याचा ताण असलेल्या कालावधीत कॅच द रेन (Catch the Rain) तत्वावर पिण्याचे पाणी उपलब्ध करून देण्याकरिता राज्यभरात “स्व. मीनाताई ठाकरे ग्रामीण पाणी साठवण योजना” राबविण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन

पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: ग्रापाधो-२०२१/प्र.क्र.१७/पापु-०७

सातवा मजला, गोकुळदास तेजपाल रुग्णालय संकुल,
लोकमान्य टिळक मार्ग, क्रॉफर्ड मार्केट जवळ, नविन मंत्रालय इमारत, मुंबई - ४०० ००१
तारीख: २० मे, २०२१

वाचा :-

शासन निर्णय क्रमांक: जजमि २०१९/प्र.क्र.१३८/पापु-१०(०७), दि. ०४ सप्टेंबर, २०२०

प्रस्तावना :-

सध्या राज्यात केंद्र शासन व राज्य शासनाच्या संयुक्त विद्यमाने जल जीवन मिशन कार्यक्रम सन २०२०-२०२४ या कालावधीत राबविण्यात येत आहे. या कार्यक्रमांतर्गत “हर घर नल से जल” या उद्देशाने ग्रामीण भागातील सर्व कुटुंबांना वैयक्तिक कार्यात्मक नळ जोडणीद्वारे पाणी पुरवठा करण्यात येतो. या कार्यक्रमाच्या उद्देशानुसार राज्यातील ग्रामीण भागात नळ पाणी पुरवठा योजनेची कामे हाती घेण्यात आली आहेत अथवा प्रस्तावित आहेत. तथापि, राज्यातील अनेक गावे/ वाड्या, दुर्गम डोंगराळ भाग, आदिवासी क्षेत्र हे उन्हाळ्यात पाण्याचा ताण असलेल्या क्षेत्रात असल्यामुळे या गावांमध्ये कार्यात्मक कुटुंब नळ जोडणी द्वारे पाणी पुरवठा करण्यासाठी पर्यायी उपाय योजनांची आवश्यकता आहे.

राज्यामध्ये सन २००२ ते २००९ या कालावधीत शिवकालीन पाणी साठवण योजना राबविण्यात आली आहे. या योजनेंतर्गत उन्हाळ्यात पिण्याच्या पाण्याची समस्या असलेल्या गावांमध्ये पावसाचे पाणी साठवणूक करण्याच्या व स्रोत बळकटीकरणाच्या योजना हाती घेण्यात आल्या होत्या. या योजनेअंतर्गत हाती घेण्यात आलेल्या उपाययोजनांद्वारे अनेक गावांच्या उन्हाळ्यातील पिण्याच्या पाण्याच्या समस्या यशस्वीपणे सोडविण्यात आल्या आहेत. याच धर्तीवर केंद्र शासनाद्वारे इतर राज्यात देखील स्रोत बळकटीकरणाच्या योजना हाती घेण्यास प्रोत्साहन दिले आहे.

राज्याची विशिष्ट भौगोलिक व भुस्तरीय रचना तसेच पर्जन्यमानात असलेली मोठी तफावत या बाबींमुळे राज्याचे सुमारे ४२.५ टक्के क्षेत्र (१७३ तालुके) हे अवर्षण प्रवण क्षेत्र आहे. राज्याची भुस्तरीय रचना (Geology), भौगोलिक परिस्थिती व भूपृष्ठीय पाण्याचे स्रोत यामुळे ग्रामीण भागातील

सुमारे ८०% पेक्षा अधिक योजना दरवर्षी पुनर्भरित होणाऱ्या भूजलावर आधारीत आहेत. भुस्तरीय रचनेमुळे अनेक भागात भूजल उपलब्धता देखील हंगामी असते (पावसाळा व हिवाळा). त्यामुळे राज्यातील अनेक गावांमध्ये पिण्याच्या पाण्याचा ताण (Water Stress) निर्माण होतो व त्यामुळे अनेक गावे वाड्या-वस्त्यांना अशा कालावधीत व लीन कालावधीत (Lean Period) पिण्याच्या पाण्याच्या उपलब्धतेची समस्या दिसून येते. अशा गावांना पुरक उपाय योजनांद्वारे तात्पुरता पाणी पुरवठा करण्यात येतो. तथापि, यामुळे शाश्वत पाणी पुरवठ्याचा उद्देश साध्य होत नाही किंवा पाण्याचा ताण असलेल्या भागातील ग्रामीण जनतेस नियमित पिण्याचे पाणी उपलब्ध होत नाही. राज्यामध्ये पडणाऱ्या एकूण पावसाच्या पाण्यापैकी सुमारे ७०% पाणी हे वाहून जाणारे पाणी (Surface Run-off) व बाष्पीभवन या माध्यमातून निघून जाते. या वाहून जाणाऱ्या पाण्याची उन्हाळ्यात पिण्याच्या पाण्याचा ताण असलेल्या गावांची समस्या सोडविण्याकरिता “कॅच द रेन (Catch The Rain)” या तत्वावर वापर करण्याची आवश्यकता आहे.

उन्हाळ्यात सुमारे ३ महिने आणि विशिष्ट भौगोलिक परिस्थितीमुळे पिण्याच्या पाण्याची समस्या असणाऱ्या अशा गावे /वाड्या/वस्त्यांना पिण्याचे पाणी साठवणूक करून वापरण्यासाठी साठवण टाकी सारख्या उपाय योजना राबविण्याकरिता धोरण निश्चित करण्यासाठी संचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती गठीत करण्यात आली होती. या समितीने दिलेल्या अहवालानुसार, राज्यात यापुर्वी राबविण्यात आलेल्या शिवकालीन पाणी साठवण योजना तसेच जलस्वराज्य-२ कार्यक्रमांतर्गत पाण्याचा ताण असलेल्या गावे/वाड्या-वस्त्यांकरिता उन्हाळ्यात पिण्याचे पाणी उपलब्ध करून देण्यासाठी राबविण्यात आलेल्या विविध पद्धतीच्या साठवण टाक्यांच्या योजनांप्रमाणे उपाययोजना हाती घेण्याची शिफारस करण्यात आली आहे. या समितीच्या अहवालास अनुसरून, जल जीवन मिशन कार्यक्रमांतर्गत उन्हाळ्यात पाण्याचा ताण जाणवणाऱ्या गावांना तसेच हंगामी भूजल उपलब्धता असलेल्या छोट्या गावे, वाड्या-वस्त्यांना उन्हाळ्यात शाश्वतरित्या पिण्याचे पाणी उपलब्ध करून देण्यासाठी पाऊस पाणी संकलनासाठी साठवण टाक्यांच्या योजना तसेच स्रोत बळकटीकरणाच्या योजना हाती घेऊन शिवकालीन पाणी साठवण योजना सुधारीत स्वरूपात पुनर्जिवित करण्याचे प्रस्तावित आहे. यापैकी स्रोत बळकटीकरणासाठी हाती घ्यावयाच्या उपाय योजनांसाठी स्वतंत्र मार्गदर्शक सुचना प्रसिद्ध करण्यात येणार आहेत. उन्हाळ्यात पाण्याचा ताण जाणवणाऱ्या गावे, वाड्यांकरिता पाऊस पाणी संकलनासाठी साठवण टाक्यांच्या उपाययोजना राबविण्याकरिता मान्यता देण्याची व अंमलबजावणीकरिता मार्गदर्शक सुचना प्रसिद्ध करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

उन्हाळ्यातील ३ ते ४ महिने आणि अन्य कारणांमुळे काही विशिष्ट कालावधीत पाण्याचा ताण (Water Stress) जाणवणाऱ्या राज्यातील गावे / वाड्या-वस्त्या यांच्याकरिता पाण्याची साठवणूक करून ताण (Stress Period) असलेल्या कालावधीत पिण्याचे पाणी उपलब्ध करून देण्यासाठी जल जीवन मिशन कार्यक्रमांतर्गत उपाययोजना राबविण्याकरिता “स्व.मीनाताई ठाकरे ग्रामीण पाणी

साठवण योजना” या नावाने सर्वसमावेशक योजना राबविण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे. या योजनेच्या मार्गदर्शक सुचना पुढीलप्रमाणे आहेत :-

- स्व. मीनाताई ठाकरे ग्रामीण पाणी साठवण योजनेंतर्गत प्रस्तावित योजना ह्या प्रामुख्याने प्रत्यक्ष पाण्याचा ताण असलेल्या कालावधी करिता आहेत.
- या उपाययोजना मुळ योजनेस पुरक योजना म्हणून घेण्यात याव्यात.
- योजनांकरिता स्रोत म्हणून पावसाचे पाणी, झरे, पाझर इत्यादी घेणे आवश्यक राहिल. पुर्णपणे भूजल आधारीत योजना घेण्यात येऊ नयेत.
- सरासरी किंवा त्यापेक्षा कमी पर्जन्यमान असलेल्या क्षेत्रात भूजल आधारीत योजना करणे आवश्यक असल्यास, ओढा किंवा नदी काठच्या सार्वजनिक विहिरीतून पावसाळ्यादरम्यान वा लगतच्या कालावधीतून पाझरणाच्या पाण्यातून साठवण टाकी भरली जाईल अशी व्यवस्था करण्यात यावी.
- साठवून ठेवलेले पाणी पिण्यास वापरण्याकरिता ग्रामस्थांची जनजागृती व क्षमता बांधणी मोठ्या प्रमाणात व सातत्याने करावी.
- या योजना प्रामुख्याने अतिदुर्गम क्षेत्रातील, डोंगराळ भागातील, अदिवासी क्षेत्रातील तसेच DPAP व पाण्याचा ताण असलेल्या क्षेत्रातील गावांकरिता घेण्यात याव्यात.

स्व. मीनाताई ठाकरे ग्रामीण पाणी साठवण योजनेंतर्गत हाती घ्यावयाच्या उपाययोजना -

- १) मेटॅलीक पद्धतीच्या साठवण टाक्या.
- २) फेरोसिमेंट अथवा आर.सी.सी. सिमेंटच्या साठवण टाक्या.
- ३) जलकुंभ / साठवण टाक्या.
- ४) पावसाचे पाणी / झरा आधारीत साठवण तलाव (पाणी तळे).
- ५) फेरोसिमेंटच्या छोट्या टाक्या (पागोळी विहिर).
- ६) बंद असलेली भुमीगत साठवण टाकी.

वरिल अ.क्र.१ ते ४ येथे दर्शविण्यात आलेल्या उपाययोजना ह्या साधारणतः किमान ५० ते कमाल ५०० पर्यंत लोकसंख्या असलेल्या गावे/ वाड्या/ वस्त्यांकरिता घेण्यात याव्यात. ५० पेक्षा कमी लोकसंख्या असलेली गावे/ वाड्या/ वस्त्यांमध्ये शक्यतो अ.क्र. ५ व ६ येथे नमूद केलेल्या उपाययोजना हाती घ्याव्यात. हाती घ्यावयाच्या उपाययोजनांमधील पाण्याच्या टाकीची क्षमता ही संबंधीत गाव/ वाडी/ वस्तीच्या लोकसंख्येवर आधारित असावी.

पावसाळ्यामध्ये सहजपणे उपलब्ध होणारे शुद्ध व स्वच्छ पाणी, उन्हाळ्यापर्यंत सामुदायिक साठवण टाकीत / जलकुंभात साठवून ठेऊन, दैनंदिन वितरणाच्या टाकीद्वारे अथवा थेट अस्तित्वातील वितरण व्यवस्थेस जोडून, निर्जंतुक करून, पाण्याचा ताण असलेल्या कालावधीमध्ये,

लोकसहभागातून उपलब्ध करून देण्यात यावे. या प्रकारच्या योजना हाती घेण्यासाठी योजनांचे सविस्तर विवरण स्वतंत्र परिशिष्ट (परिशिष्ट १, २, ३ व ४) मध्ये देण्यात आले आहेत.

पाण्याचा ताण असलेल्या गावाच्या गरजेनुसार साठवण तलाव करण्याची आवश्यकता असल्यास योग्य त्या आकारमानाचा साठवण तलाव घेऊन पावसाचे पाणी किंवा झरा या स्रोतातून त्यात पाणी साठवून ठेवण्यात यावे. अशा तलावांमध्ये फुडग्रेड प्रतीच्या पॉलीइथिलीन पेपरचे आच्छादन टाकण्यात यावे. या बाबतच्या योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी स्वतंत्र मार्गदर्शक सुचना देण्यात येतील.

स्व. मीनाताई ठाकरे ग्रामीण पाणी साठवण योजनेंतर्गत गाव निवडीचे निकष -

- १) तहसीलदार यांनी प्रमाणित केलेली टँकरद्वारे पाणी पुरवठा करण्यात येणारी गावे /वाड्या/ वस्त्या.
- २) भौगोलिक दृष्टीने डोंगराळ / दुर्गम / अतिदुर्गम भागातील असे जिल्हा परिषदेतील भूवैज्ञानिक आणि गट विकास अधिकारी यांनी संयुक्तपणे प्रमाणित केलेली गावे किंवा वाड्या-वस्त्या.
- ३) आदिवासी उप-योजना (TSP) तालुक्यातील गावे.
- ४) याव्यतिरिक्त इतर कोणत्याही ठिकाणी जिल्हाधिकारी व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांनी संयुक्तपणे प्रमाणित केलेली विशिष्ट गावे, वाड्या/वस्त्या, तांडे.

योजनेसाठी जागेची उपलब्धता -

योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी आवश्यक जागा उपलब्ध करून देण्याची जबाबदारी ग्रामपंचायतीची राहिल. जागेची उपलब्धता निश्चित झाल्यानंतरच योजनेची अंमलबजावणी हाती घेण्यात यावी.

योजनेची तांत्रिक मान्यता -

स्व. मीनाताई ठाकरे ग्रामीण पाणी साठवण कार्यक्रमांतर्गत हाती घ्यावयाच्या उपाययोजनांकरीता पुढील तक्त्यात दर्शविल्याप्रमाणे संबंधित सक्षम प्राधिकाऱ्याकडून तांत्रिक मान्यता देण्यात येईल.

अ.क्र.	पदनाम	तांत्रिक मान्यतेची क्षमता
१	उप अभियंता, ग्रामीण पाणी पुरवठा विभाग, जिल्हा परिषद	रु. १५.०० लक्ष पर्यंत
२	कार्यकारी अभियंता, ग्रामीण पाणी पुरवठा, जिल्हा परिषद	रु. १५.०० लक्ष हून अधिक

योजनेची प्रशासकीय मान्यता -

स्व. मीनाताई ठाकरे ग्रामीण पाणी साठवण कार्यक्रमांतर्गत हाती घ्यावयाच्या उपाययोजनांकरीता पुढील तक्त्यात दर्शविल्याप्रमाणे संबंधित सक्षम प्राधिकार्याकडून प्रशासकीय मान्यता देण्यात येईल.

अ.क्र.	पदनाम	प्रशासकीय मान्यतेची क्षमता
१	ग्रामपंचायत	रु. १५.०० लक्ष पर्यंत
२	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद	रु. १५.०० लक्ष हून अधिक

- (१) या उपाययोजना हाती घेण्यासाठी निधीच्या उपलब्धतेनुसार संबंधित यंत्रणेने प्रशासकीय मान्यतेबाबत कार्यवाही करावी. निधी उपलब्धतेबाबतची सविस्तर कार्यवाही स्वतंत्रपणे "निधीची उपलब्धता" या घटकाखाली दर्शविली आहे.
- (२) ग्रामपंचायत स्तरावर प्रशासकीय मान्यता द्यावयाच्या योजनांच्या बाबतीत प्रशासकीय मान्यतेचे आदेश ग्राम विकास अधिकारी (ग्रामसेवक) व सरपंच यांच्या संयुक्त स्वाक्षरीने निर्गमित करण्यात यावेत. जिल्हा परिषद स्तरावर प्रशासकीय मान्यता दिलेल्या योजनांच्या बाबतीत प्रशासकीय मान्यतेचे अधिकार मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांच्या स्वाक्षरीने निर्गमित करावेत.
- (३) या कार्यक्रमांतर्गत हाती घ्यावयाच्या उपाययोजना अन्य कोणत्याही कार्यक्रमांमध्ये समाविष्ट असणार नाहीत, याची खात्री करण्याची जबाबदारी संबंधित प्रशासकीय यंत्रणेची असेल.
- (४) या प्रकारच्या उपाययोजना ह्या मूळ योजनेला स्वतंत्र पुरक योजना (Stand Alone Scheme) म्हणून करण्यात येत असल्याने या पुरक भागाकरिता दरडोई निकष विचारात घेण्याची आवश्यकता नाही. तसेच या पुरक भागाचे वेगळे अंदाजपत्रक तयार करण्यात यावे व तांत्रिक आणि प्रशासकीय मान्यता वर नमूद केलेल्या अधिकारानुसार देण्यात यावी.
- (५) या कार्यक्रमांतर्गत नमूद उपाययोजनांना सक्षम प्राधिकार्याची तांत्रिक मान्यता प्राप्त झाल्यानंतरच प्रशासकीय मान्यता देण्यात येईल. प्रशासकीय मान्यतेसाठी प्रस्ताव सादर करताना उपाययोजनेचा सविस्तर प्रकल्प अहवाल, अंदाजपत्रक व तांत्रिक मान्यतेच्या आदेशाची प्रत सादर करणे अनिवार्य राहिल.

योजनांची अंमलबजावणी -

स्व. मीनाताई ठाकरे ग्रामीण पाणी साठवण कार्यक्रमांतर्गत हाती घ्यावयाच्या उपाययोजनांची अंमलबजावणी करण्याचे अधिकार पुढील तक्त्यात दर्शविल्याप्रमाणे संबंधित सक्षम प्राधिकरणाला राहतील.

अ.क्र.	पदनाम	अंमलबजावणीचे अधिकार
१	ग्रामपंचायत	रु. १५.०० लक्ष पर्यंत
२	जिल्हा परिषद	रु. १५.०० लक्ष हून अधिक

या उपक्रमान्वये प्रस्तावित योजनांची अंमलबजावणी जल जीवन कार्यक्रमाच्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार वरील सक्षम प्राधिकाऱ्यामार्फत करण्यात येईल.

- या उपाययोजनांची अंमलबजावणी करण्यासाठी पात्र गावे/ वाड्या/ वस्त्या, तांडे इत्यादींची संपूर्ण गट निहाय (Block-wise) यादी तयार करावी. त्यास ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीची मान्यता घेण्यात यावी. तदनंतर निवड केलेल्या गावांची यादी जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखालील तसेच पालकमंत्र्यांच्या अध्यक्षतेखालील जिल्हा समितीमध्ये मंजूर करून घेण्यात यावी. या गावांचा समावेश वार्षिक कृती आराखड्यामध्ये करण्यात यावा. या उपाययोजनांची अंमलबजावणी करणे फारच गरजेचे असल्यास, जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखालील जिल्हा समितीच्या मान्यतेने उपाययोजना हाती घेण्यात याव्यात. पालकमंत्री यांच्या अध्यक्षतेखालील समितीची तसेच पुढील मान्यता ह्या कार्योत्तर घेण्यात याव्यात.
- योजनांच्या पाण्यासाठीचा स्रोत म्हणून पावसाचे पाणी, झरे, पाझर इत्यादींना प्राधान्य देण्यात यावे. सरासरी किंवा त्यापेक्षा कमी पर्जन्यमान असलेल्या क्षेत्रात भूजल आधारीत योजना करणे आवश्यक असल्यास, ओढा किंवा नदी काठच्या सार्वजनिक विहिरीतून पावसाळ्यादरम्यान वा लगतच्या कालावधीतून साठवण टाकी भरली जाईल अशी व्यवस्था करण्यात यावी.
- भूजल आधारीत स्रोत असलेल्या योजनेतील स्रोतांची, योजना हाती घेण्यापुर्वी तसेच अंमलबजावणीनंतर, नियमित पाणी गुणवत्ता तपासण्यात यावी. सर्व योजनांमध्ये निर्जंतुकीकरणाची व्यवस्था करण्यात यावी.
- जल जीवन कार्यक्रमाचा उद्देश हर घर नल से जल असा असल्यामुळे घरगुती नळ जोडण्या देणे अपेक्षित आहे. त्याकरिता साठवण टाक्या / जलकुंभातील पाण्याच्या वितरणासाठी या योजना अस्तित्वातील वितरण व्यवस्थेस जोडण्यात याव्यात अथवा दैनंदिन वितरणाच्या टाकीस वितरण व्यवस्थेस जोडण्यात याव्या व त्याद्वारे उन्हाळ्यात पाणी वितरीत करण्यात यावे. आवश्यकता असल्यास अतिरिक्त वितरण व्यवस्था या योजनेत समाविष्ट करण्यात यावी.
- या योजनांद्वारे साठवणूक केलेल्या पाण्यास मर्यादा आहेत, त्यामुळे वितरण व्यवस्थेत कुठेही पाण्याची गळती होणार नाही याची काळजी घेणेत यावी. गावातील सर्व नळ जोडण्यांना तोट्या असल्याची खात्री करण्यात यावी. या गावे / वाड्यांमध्ये आवश्यकतेनुसार पाणी सोडणे व बंद करणे इत्यादीसाठीची नियमित यंत्रणा निर्माण करण्यात यावी आणि

- ग्रामस्थांना पाण्याचा ताळेबंद, साठवणूक केलेले पाणी काटकसरीने वापरणे, पाणी वाया जाऊ नये म्हणून घ्यावयाची काळजी या बाबत जनजागृती करण्यात यावी.
६. मेटॅलिक टँक पध्दतीच्या योजनांकरिताचे टाईप इस्टीमेट परिशिष्ट ५ मध्ये देण्यात आले आहे. योजनांचे अंदाजपत्रक तयार करण्यासाठी महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाकडील DSR चा वापर करण्यात यावा.
 ७. प्रशासकीय मान्यतेनंतर योजनांची अंमलबजावणी जल जीवन मिशनच्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार करण्यात यावी. योजना अंमलबजावणीचा कालावधी ४ ते ६ महिन्यांपर्यंत स्थानिक परिस्थितीनुसार देण्यात यावा.
 ८. या उपक्रमानुसार हाती घ्यावयाच्या उपाय योजना या किमान २० लि. प्रति दिवस प्रति माणसी या क्षमतेच्या बांधण्यात याव्यात. मात्र या गावांमध्ये अस्तित्वातील योजना, भूजल बळकटीकरणाच्या योजना, स्रोत बळकटीकरणाच्या योजना पाण्याचे व्यवस्थापन इत्यादी उपाय योजना करून ५५ लि. प्रति दिवस प्रति माणसी हा निकष साध्य होईल याची खबरदारी घ्यावी.
 ९. योजनेमध्ये पंप बसविण्याची आवश्यकता असल्यास प्राधान्याने सौर उर्जेवर आधारित पंपाचा समावेश करण्यात यावा.

पाणी गुणवत्ता तपासणी -

झरा अथवा भूजल स्रोत असल्यास स्रोत निवडण्यापुर्वी व त्यानंतर त्यांची नियमित पाणी गुणवत्ता तपासण्यात यावी. साठवणूक केलेल्या पाण्याची नियमित तसेच उन्हाळ्यात पाणी वितरीत करण्यापुर्वी पाणी गुणवत्ता तपासणी करण्यात यावी. प्रचलित पद्धतीप्रमाणे पाणी गुणवत्ता तपासणीसाठी पाण्याचे नमुने उपविभागीय प्रयोगशाळेत जलसुरक्षाकामार्फत पोहचविण्याची जबाबदारी ग्रामपंचायतीची राहिल. उपविभागीय प्रयोगशाळांनी नियमित पद्धतीने तपासणी करून पाणी गुणवत्ता अहवाल ग्रामपंचायतीस निशुल्क उपलब्ध करून द्यावा.

योजनांची देखभाल दुरुस्ती -

स्व. मीनाताई ठाकरे ग्रामीण पाणी साठवण कार्यक्रमांतर्गत राबविण्यात आलेल्या योजना व्यवस्थित सुरु ठेवणे, साठवण टाकी नियमित भरणे, उपलब्ध पाण्याचा नियोजनबद्ध पद्धतीने वापर करणे व योजनांची देखभाल दुरुस्ती करणे इत्यादीची जबाबदारी संबंधित ग्रामपंचायतीची राहिल. योजनेकरिता देखभाल दुरुस्तीचा खर्च कमी अपेक्षित असला तरीही, प्रचलित दरानुसार योजनेच्या देखभाल दुरुस्तीकरीता पाणी पट्टी वसुलीची तरतूद करण्यात यावी. योजनेच्या देखभाल दुरुस्ती

करीता स्थानिक पातळीवर पाणी व स्वच्छता समिती किंवा जलसुरक्षक यांची क्षमता बांधणी करण्यात यावी.

राबविण्यात आलेल्या योजना व्यवस्थित सुरु आहेत किंवा नाही, साठवण टाकी नियमित भरणे, उपलब्ध पाण्याचा नियोजनबद्ध पद्धतीने वापर व योजनांची देखभाल दुरुस्ती याबाबत तालुका स्तरावरून नियमित आढावा घेण्यात यावा. त्याकरिता संबंधित तालुक्याचे गटविकास अधिकारी आणि उपविभागीय कार्यालयाचे उपअभियंता यांची या बाबींची नियमित देखरेख करण्याची, आढावा घेण्याची व ग्रामपंचायतींना आवश्यक ते मार्गदर्शन करण्याची जबाबदारी राहिल.

क्षमता बांधणी व जनजागृती -

स्व. मीनाताई ठाकरे ग्रामीण पाणी साठवण कार्यक्रमांतर्गत उपाय योजना हाती घेण्यापूर्वी गावातील पाण्याचा ताळेबंद, स्रोत बळकटीकरण, भुजलावर पडणारा ताण कमी करण्यासाठी करावयाच्या उपाययोजना, साठवणूक केलेल्या पाण्याचा वापर व त्याचा काटकसरीने व नियोजनबद्ध पद्धतीने वापर इत्यादीबाबत जनजागृती करण्यात यावी.

या उपक्रमांतर्गत हाती घेण्यात आलेल्या व योजनांची अंमलबजावणी करण्यात आलेल्या गावांमध्ये योजनेची देखभाल दुरुस्ती, योजना व्यवस्थित सुरु ठेवणे, साठवण टाकी नियमित भरणे, उपलब्ध पाण्याचा नियोजनबद्ध पद्धतीने वापर, वितरित करण्यात येणाऱ्या पाण्याचे निर्जंतुकीकरण याकरिता ग्रामस्थांची, पाणी व स्वच्छता समिती सदस्यांची तसेच संबंधित जलसुरक्षक अथवा पाणी पुरवठा कर्मचारी यांची सातत्याने जन जागृती व क्षमता बांधणी करण्याची आवश्यकता आहे. याकरिता उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (पाणी व स्वच्छता) यांनी जिल्हा पाणी व स्वच्छता मिशन कक्षाद्वारे कार्यवाही करावी. या उपाययोजनांची देखभाल तसेच स्थानिक स्तरावर दुरुस्ती याकरीता संबंधित गावातील किमान २ ते ३ व्यक्तींना प्रशिक्षित करण्याची जबाबदारी अंमलबजावणी करणाऱ्या संस्थेची राहिल.

योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी निधी -

स्व. मीनाताई ठाकरे ग्रामीण पाणी साठवण योजनेंतर्गत प्रस्तावित योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी राज्यस्तरावरून जिल्हा परिषद यांना जल जीवन मिशन कार्यक्रमांतर्गत उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या निधीतून या योजनांच्या अंमलबजावणीचा खर्च करण्यात यावा.

जल जीवन मिशन कार्यक्रमाव्यतिरिक्त जिल्हा नियोजन समितीकडे असलेला निधी, वित्त आयोग, Corporate Social Responsibility (CSR) अंतर्गत उपलब्ध निधी अथवा इतर निधी उपलब्ध असल्यास त्याचा देखील या योजना राबविण्याकरिता वापर करण्यात यावा.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२१०५२०१२५९२८०२२८ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

Chetan
Balasaheb
Nikam

(चेतन निकम)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

Digitally signed by Chetan Balasaheb Nikam
DN: c=IN, o=Government Of Maharashtra,
ou=Water Supply and Sanitation
Department, postalCode=400032,
st=MAHARASHTRA,
2.5.4.20=946f8eff01148466e26f8d80863da34
d0a26661f5eebf602c359549d8ed4511e,
serialNumber=7268de40660971f80951c66d0
e657e903b378196f51a978d2a366cf5eb564c
0c, cn=Chetan Balasaheb Nikam
Date: 2021.05.20 14:32:08 +05'30'

प्रत,

१. मा. राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य, राजभवन, मुंबई.
२. मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
३. मा. मंत्री (पाणी पुरवठा व स्वच्छता) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
४. मा. राज्यमंत्री (पाणी पुरवठा व स्वच्छता) यांचे खजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
५. मा. विधानसभा / विधानपरिषद सदस्य (सर्व), महाराष्ट्र विधीमंडळ सचिवालय, मुंबई.
६. मुख्य सचिव यांचे उप सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
७. अपर मुख्य सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
८. अपर मुख्य सचिव, ग्रामविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
९. विभागीय आयुक्त, प्रादेशिक विभागीय कार्यालय, कोंकण, पुणे, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती व नागपुर.
१०. सदस्य सचिव, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, एक्सप्रेस टॉवर्स, नरिमन पॉईंट, मुंबई.
११. संचालक, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा, शिवाजीनगर, पुणे.
१२. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, (सर्व).
१३. मुख्य अभियंता तथा विशेष कार्य अधिकारी, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१४. मिशन संचालक, जल जीवन मिशन, राज्य पाणी व स्वच्छता मिशन, सिडको भवन, बेलापूर, नवी मुंबई.
१५. महालेखापाल, महाराष्ट्र-१ (लेखा परीक्षा/लेखा व अनुज्ञेयता), मुंबई.
१६. महालेखापाल, महाराष्ट्र-२ (लेखा परीक्षा/लेखा व अनुज्ञेयता), नागपूर.
१७. उपायुक्त (विकास), विभागीय विशेष सनियंत्रण कक्ष, विभाग कोंकण, पुणे, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती, नागपुर

१८. प्रादेशिक उपसंचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा, कोकण, पुणे, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती, नागपुर
१९. उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (पाणी व स्वच्छता), जिल्हा परिषद, (सर्व).
२०. कार्यकारी अभियंता, ग्रामीण पाणी पुरवठा विभाग, जिल्हा परिषद (सर्व).
२१. जिल्हा वरिष्ठ भुवैज्ञानिक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा, (सर्व).
२२. पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागातील सर्व कार्यासने, मंत्रालय, मुंबई.
२३. निवडनस्ती (पापु-०७), पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

परिशिष्ट -१ मेटॅलीक पद्धतीच्या साठवण टाक्या

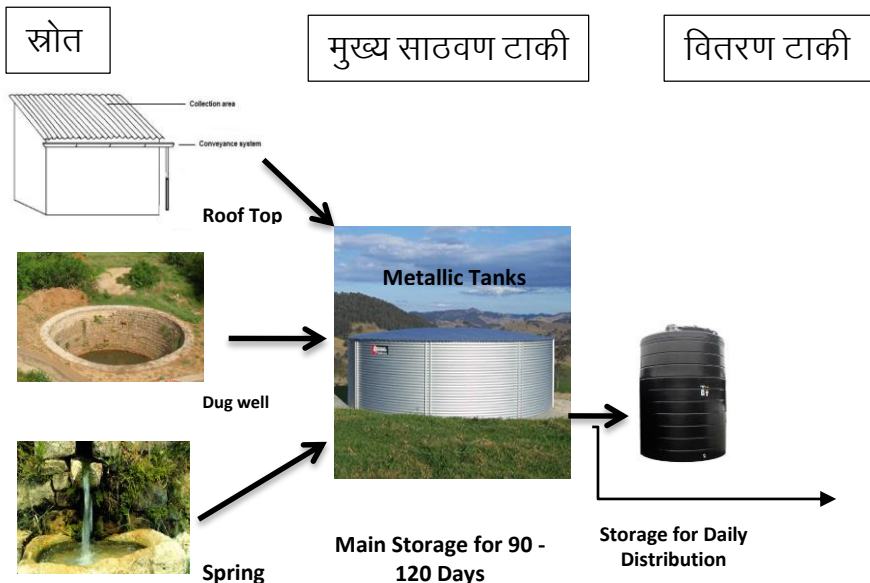
या योजनेमध्ये झिंक अॅल्युमिनियम पासून बनलेली मेटॅलीक पद्धतीची मुख्य साठवण टाकी उभारण्यात यावी. टाकीच्या आतील बाजूस फुडग्रेड लायनर लावण्यात यावे. पाण्याचा ताण असलेल्या गावाचा ताण असलेला कालावधी निश्चित करून गावाच्या लोकसंख्येच्या प्रमाणात मुख्य साठवण टाकीची क्षमता निश्चित करण्यात यावी. टाकीमध्ये पाणी साठवून ठेवण्यासाठी स्थानिक परिस्थितीनुसार पाऊस, झरा इत्यादी स्रोतांचा वापर करण्यात यावा. सर्व मेटॅलीक साठवण टाक्यांना, टाकीच्या छतावर पडणाऱ्या पावसाचे पाणी टाकीत साठविण्याचे प्रयोजन असावे. मुख्य साठवण टाकीपासून दैनंदिन वितरणासाठी पाईपलाईनद्वारे छोट्या प्लास्टीकच्या टाकीमध्ये पाणी सोडून तेथुन ते स्टॅंड पोस्ट अथवा घरगुती नळ जोडणीद्वारे वितरीत करावे. साठवण ठेवलेले पाणी वितरण करतेवेळी निर्जंतुकीकरण करून देण्यासाठी क्लोरीनेशनची व्यवस्था करण्यात यावी.

योजनेचे डिझाईन :-

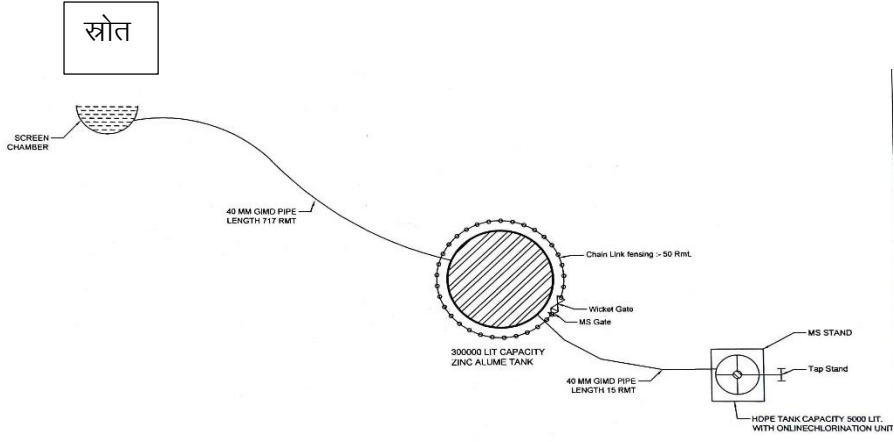
अ) आवश्यकतेनुसार मुख्य स्रोतातून गुरुत्व वाहिनी अथवा पंपिंग करून पाणी मुख्य साठवण टाकी पर्यंत आणणे.

ब) मुख्य साठवण टाकी, ज्याची क्षमता ताण असलेल्या कालावधी नुसार निश्चित केली असेल त्या टाकीमध्ये पावसाचे किंवा झऱ्याचे पाणी (अथवा भूजल मुबलक उपलब्ध असेल (पावसाळ्यात व हिवाळ्यात) त्यावेळी) पाणी साठवून ठेवणे,

क) उन्हाळ्यात भूजल उपलब्ध नसल्यामुळे मुख्य साठवण टाकीत साठविलेले पाणी दैनंदिन वापराच्या टाकीतून गावातील जलसुरक्षक / बचत गट / लोकसहभागाच्या मदतीने प्रस्तावित निकषाप्रमाणे किमान २० लिटर प्रती दिवस प्रतीदिन उपलब्ध करून देणे.

Distribution Network
(Optional)

योजनेचे फायदे -

- योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी अत्यंत कमी कालावधी लागतो.
- रस्ता नसलेल्या दुर्गम भागातील देखील योजनेची अंमलबजावणी केली जाऊ शकते.
- देखभाल दुरुस्तीचा खर्च अत्यंत कमी आहे.
- पाण्याची गुणवत्ता टिकून रहाते.
- आवश्यकता पडल्यास योजना इतरत्र हलविता येते.

परिशिष्ट -२ फेरो सिमेंट किंवा आर.सी.सी. साठवण टाक्या

या योजनेमध्ये फेरो सिमेंट किंवा आर.सी.सी. पासून बनलेली सिमेंटची मुख्य साठवण टाकी उभारण्यात यावी. पाण्याचा ताण असलेल्या गावाचा ताण असलेला कालावधी निश्चित करुन गावाच्या लोकसंख्येच्या प्रमाणात मुख्य साठवण टाकीची क्षमता निश्चित करण्यात यावी. टाकीमध्ये पाणी साठवून ठेवण्यासाठी स्थानिक परिस्थितीनुसार पाऊस, झरा इत्यादी स्रोतांचा वापर करण्यात यावा. सर्व सिमेंटच्या साठवण टाक्यांना, टाकीच्या छतावर पडणाऱ्या पावसाचे पाणी टाकीत साठविण्याचे प्रयोजन असावे. मुख्य साठवण टाकीपासून दैनंदिन वितरणासाठी पाईपलाईनद्वारे छोट्या प्लास्टिकच्या टाकीमध्ये पाणी सोडून तेथून ते स्टँड पोस्ट अथवा घरगुती नळ जोडणीद्वारे वितरीत करावे. साठवून ठेवलेले पाणी वितरण करतेवेळी निर्जंतुकीकरण करुन देण्यासाठी क्लोरीनेशनची व्यवस्था करण्यात यावी.

योजनेचे डिझाईन :-

अ) आवश्यकतेनुसार मुख्य स्रोतातून गुरुत्व वाहिनी अथवा पंपिंग करुन पाणी मुख्य साठवण टाकी पर्यंत आणणे.

ब) मुख्य साठवण टाकी ज्याची क्षमता टंचाई कालावधी नुसार निश्चित केली असेल त्या टाकीमध्ये पावसाचे किंवा झऱ्याचे पाणी (अथवा भूजल मुबलक उपलब्ध असेल (पावसाळ्यात व हिवाळ्यात) त्यावेळी) पाणी साठवून ठेवणे.

क) उन्हाळ्यात भूजल उपलब्ध नसल्यामुळे मुख्य साठवण टाकीत साठविलेले पाणी दैनंदिन वापराच्या टाकीतून गावातील जलसुरक्षक / बचत गट / लोकसहभागाच्या मदतीने प्रस्तावित निकषाप्रमाणे किमान २० लिटर प्रती दिवस प्रती दिन उपलब्ध करुन देणे.

योजनेचे फायदे -

- दुर्गम डोंगराळ भागात योजनेची अंमलबजावणी केली जाऊ शकते.
- देखभाल दुरुस्तीचा खर्च कमी आहे.
- पाण्याची गुणवत्ता टिकून राहते.
- कमी खर्चाची उपाय योजना.

परिशिष्ट ३ - जलकुंभ / कठीण खडकातील टाकी योजनेद्वारे पाणी पुरवठा योजना

उन्हाळ्यात पाणी कमी पडणाऱ्या व पाण्याचा ताण जाणवणाऱ्या गावांकरिता अशा प्रकारची योजना राबविली जाऊ शकते. या योजनेमध्ये गावातील अस्तित्वातील पाणी पुरवठ्याच्या विहिरीचे खोलीकरण व रुंदीकरण (१० ते २० मीटर) करून आवश्यकतेनुसार जलकुंभ तयार केला जातो. विहिरीची खोली व रुंदी वाढविल्यामुळे मोठ्या प्रमाणावर पाणी साठा उपलब्ध होतो. खोली वाढवताना कठीण खडकापर्यंत जाऊन त्यामध्ये किमान १ ते २ मीटर खुदाई करणे आवश्यक आहे. विहिरीचा वरचा भाग बांधून घेणे आवश्यक असते. या जलकुंभातून पंपिंगद्वारे घरगुती नळ जोडणीद्वारे वितरण व्यवस्था निर्माण केली जाऊ शकते. बाष्पीभवनामुळे व्यय होणाऱ्या पाण्याचा विचार करून अतिरिक्त साठवणूक क्षमतेचा विचार करण्यात यावा. उन्हाळ्यात लगतच्या भागातील भूजल पातळी खालावल्यास जलकुंभातील भूजल कमी होऊन पुन्हा टंचाई जाणवू शकते, त्या करिता कठीण पाषाणात किमान २ मीटर पर्यंत खोली वाढविण्यात यावी. योजनेचे पाणी दूषित होऊ नये या करिता काळजी घेण्यात यावी. योजना प्रस्तावित करताना स्थानिक परिस्थितीनुसार आवश्यक त्या सुधारणा करण्यात याव्यात.

योजनेचे फायदे -

- डोंगराळ भागात तसेच राज्यातील इतर भागात योजनेची अंमलबजावणी केली जाऊ शकते.
- घरगुती नळ जोडणीद्वारे पाणी पुरवठा केला जाऊ शकतो.
- कमी पर्जन्यमानाचे क्षेत्र असलेल्या भागात देखील अंमलबजावणी शक्य.

परिशिष्ट ४ - साठवण तलाव / तळे

पाण्याचा ताण असलेल्या गावे / वाड्यांमध्ये व्यवहार्य असल्यास साठवण तलाव / तळे या योजना घेता येऊ शकतील. ताण असलेल्या कालावधीकरिता पाणी पुरवठा करण्यासाठी पावसाळ्यामध्ये पाणी साठवण तलावामध्ये साठवून ठेवता येऊ शकेल. साठवण तलावासाठी मुबलक जागेची आवश्यकता लागणार आहे. साठवण तलावाचे आकारमान व आराखडा (design) गावाची लोकसंख्या, पाण्याचा ताण असलेला कालावधी, पाणी वितरणाचा दर, पर्जन्यमान, बाष्पीभवनाचा दर, भुस्तरीय रचना, टोपोग्राफी इत्यादीबाबींचे विश्लेषण करून त्यानुसार निश्चित करण्यात यावे. तलावामध्ये साठवून ठेवण्यासाठी पावसाच्या पाणी तसेच उपलब्ध असल्यास झरा अथवा नजिकच्या स्रोतातून पावसाळ्यात उपलब्ध होणाऱ्या भुजलाचा वापर करण्यात यावा. साठवण तलाव भरण्यासाठीची कार्यपद्धती निश्चित करण्यात यावी. जमिनीवरून वाहून जाणारे पाणी या साठवण तलावात सोडण्यात येऊ नये. जमिनीवरून वाहून जाणाऱ्या पाण्यामुळे साठवून ठेवलेले पिण्याचे पाणी दूषित होऊ शकेल. साठवण तलाव खुदाईसाठी नियोजन विभागामार्फत व राज्य फलोत्पादन मिशन द्वारे निर्गमित शेततळी बांधण्याबाबतच्या मार्गदर्शक सुचनांचा वापर करण्यात यावा.

साठवून ठेवलेले पाणी पाझरू नये याकरिता साठवण तलावाच्या तळाशी व तटबंदीपर्यंत उत्तम प्रतीच्या पॉलीइथिलीन मटेरीयलचे आच्छादन टाकण्यात यावे. अशा प्रकारचे आच्छादन चांगल्या प्रतीचे असावे अन्यथा त्याची साठवलेल्या पाण्यासोबत प्रक्रिया होऊन त्याच्यामुळे देखील पिण्याचे पाणी दूषित होऊ शकेल. साठवण तलावातून मोठ्या प्रमाणावर बाष्पीभवन होऊन साठवलेले पाणी कमी होत असते. बाष्पीभवन कमी करण्यासाठी उपलब्ध पद्धतींचा वापर करता येऊ शकेल. परंतु त्यामुळे पिण्याच्या पाण्याची गुणवत्ता खराब होणार नाही याची दक्षता घेण्यात यावी.

साठवण तलावातून वितरण व्यवस्थेद्वारे पाण्याचा ताण असलेल्या कालावधीत पिण्याचे व घरगुती वापराचे पाणी उपलब्ध करून देण्यात यावे. त्या करिता अस्तित्वातील योजनेची उपांगे यांचा विचार करून आवश्यकतेनुसार पाईपलाईन, वितरण टाकी, वितरण व्यवस्था इत्यादींचा समावेश योजनेत करण्यात यावा. पाणी वितरण करतेवेळी शुद्ध व निर्जंतुक करून वितरण करण्यासाठी योग्य ती व्यवस्था करण्यात यावी.

परिशिष्ट - ५: Type Estimate for Metallic Tanks

For Design, Construction and Commissioning of Zincalume Coated Steel Pre-Fabricated Ground Water Storage Bolted Tanks for Drinking Water, Gravity/Rising Mains, Online Chlorination and One day storage tank with taps and allied work in water stressed villages

a) Rainwater based and Spring based Metallic Tanks

Sr. No.	Scheme Component	Specifications	Unit	Size / Capacity / length	Rate As per DSR	Total Cost	Reference
1	Main Metallic Tank	Supply and installation of Zincalume Coated Steel prefabricated ground water storage bolted tanks, a complete package in knockdown ready to assemble construction conforming to specifications in DSR for Zincalume Water Storage Tanks for Drinking Water (Including RCC foundation rate)	Per Lit				
2	Daily Distribution Tank – Plastic (If required)	Daily Drinking Water tank - Providing and fixing 5000 litter H.D.P container Syntax or alike one piece moulded water tank made out of low density polythylene and built corrugation including of delivery up to destination hoisting and fixing of accessories such as inlet, outlet overflow of all tanks capacity including UCR masonry platform of height 1.5m, concrete flooring (M15), filling the plinth, soling and inlet & outlet pipe, specials & valve arrangement (minimum 3 taps) or with requisite MS structure frame including foundation, painting etc.	Per lit				
3	Chlorination Unit	Supply and installation of non-electric, online automatic Water Chlorination unit to be fitted online in water supply schemes capable of providing up to 2 ppm chlorination conforming to Specifications for Online Automatic Chlorination System in Volume II, along with required pipe fittings and chlorine test kits	Per unit				

Sr. No.	Scheme Component	Specifications	Unit	Size / Capacity / length	Rate As per DSR	Total Cost	Reference
4	Annual Maintenance of Chlorination Unit	Annual Maintenance and Operation and Maintenance of non-electric, online automatic Water Chlorination fitted online on water supply schemes, as mentioned in Item 6 above. (Rate to be valid for 5 years)	Rate/year				
5	Pipeline	Supplying, lowering, laying, jointing and testing of ISI mark G.I. / HDPE pipe of following class and dia. Including all local and central taxes, octroi, inspection charges, transportation to stores, as per IS 1239/2004 including all specials, all types of valves, fittings excavation in all types of soil strata, refilling and in-casing as required...etc complete as directed by engineer incharge.	Rate / mtr				
		Pipeline from Spring to Main Tank (if applicable) (Gravity main)	Rate /mtr				
		Pipeline from Main Tank to Daily Distribution tank / Distribution System	Rate /mtr				
		Pipeline for Distribution System (If Required)	Rate /mtr				

Sr. No.	Scheme Component	Specifications	Unit	Size / Capacity / length	Rate As per DSR	Total Cost	Reference
6	Sign Board	Providing and fixing sign board of size 1.20 m x 0.75 m. prepared on 16 gauge M.S. sheet with angle iron frame of size 35 x 35 x 3 mm with cross bracing of size 25 x 25 x 3 mm including painting with one coat of zinc chromate stoving primer and two coats each of green/white back ground and back side grey stove enamelled, bonded with red retro reflective sheet Engineering grade, border / letters / numeral / arrows, coated with non pealable crystal clear protective transparent coat retaining 100% reflection including two angle iron post of size 50 x 50 x 5 mm of 3.65 m. long inflated at bottom drilled on top and painted in white and black bands of 30 cm. with 4 Nos. high strength G.I. bolts and nuts of size 10 mm dia. and 20 mm long sheet and angle iron post in one piece without joints including all taxes, conveying, fixing in ground with cement concrete 1:4:8 block of 60 cm x 60 cm x 75 cm size as directed by Engineer-in- charge etc. complete.	Per unit				
7	Fencing / Protective outer line for safety of Tank	Providing and erecting chain link fencing 1.6 M. height with G.I. chain link of size 50 x 50 mm 8 gauge thick and fixed 75 mm above Ground level vertical M.S Angle of 40 x 40 x 6 mm size embedded in C.C. block of 1:4:8 mix of size 450 x 450 x 670 mm. at 1.75 M.c/c with iron bar 16 mm dia as hold fast including welding link with angle frame at 30 cm c/c nuts and bolts and horizontal M.S. Angles at top and bottom of 25 x 25 x 5 mm size and vertical M.S. flat 35 x 5 mm and 25 x 5 mm horizontal including cross support of 40 x 40 x 6 mm Angles both sides at every corner or bends embedded in concrete blocks of 1:4:8 of size 450 x 450 x 670 mm including 3 coats of oil painting etc. complete. Spec. No.: As directed by Engineer in charge.	Per Rmt				

Sr. No.	Scheme Component	Specifications	Unit	Size / Capacity / length	Rate As per DSR	Total Cost	Reference
8	Gate for Fencing	A) Providing and fixing MS Gate 2.5 m wide for compound with 40mm dia GI pipe approved grill work RCC M150, side pillar of 25cmx40cmx2.5m height, foundation, finishing, painting etc complete.	Per unit				
		B) Providing and fixing Wicket Gate 1.0m wide for compound with 40mm dia GI pipe approved grill work RCC M150, side pillar of 25cmx40cmx2.5m height, foundation, finishing, painting etc complete.	Per unit				

b) Groundwater based Metallic Tanks (also includes rainwater)

Sr. No.	Scheme Component	Specifications	Unit	Size / Capacity / length	Rate As per DSR	Total Cost	Reference
1	Main Metallic Tank	Supply and installation of Zincalume Coated Steel prefabricated ground water storage bolted tanks, a complete package in knockdown ready to assemble construction conforming to specifications in DSR for Zincalume Water Storage Tanks for Drinking Water (Including RCC foundation rate)	Per Lit				

Sr. No.	Scheme Component	Specifications	Unit	Size / Capacity / length	Rate As per DSR	Total Cost	Reference
2	Daily Distribution Tank – Plastic (If required)	Daily Drinking Water tank - Providing and fixing 5000 litter H.D.P container Sintex or alike one piece moulded water tank made out of low density polythylar and built corrugation including of delivery up to destination hoisting and fixing of accessories such as inlet, outlet overflow of all tanks capacity including UCR masonry platform of height 1.5m, concrete flooring (M15), filling the plinth, soling and inlet & outlet pipe, specials & valve arrangement (minimum 3 taps) or with requisite MS structure frame including foundation, painting etc.	Per lit				
3	Chlorination Unit	Supply and installation of non-electric, online automatic Water Chlorination unit to be fitted online in water supply schemes capable of providing up to 2 ppm chlorination conforming to Specifications for Online Automatic Chlorination System in Volume II, along with required pipe fittings and chlorine test kits	Per unit				
4	Annual Maintenance of Chlorination Unit	Annual Maintenance and Operation and Maintenance of non-electric, online automatic Water Chlorination fitted online on water supply schemes, as mentioned in Item 6 above. (Rate to be valid for 5 years)	Rate/year				
5	Pipeline	Supplying, lowering, laying , jointing and testing of ISI mark G.I. pipe of following class and dia. Including all local and central taxes, octroi, inspection charges, transportation to stores, as per IS 1239/2004 including all specials, all types of valves , fittings excavation in all types of soil strata, refilling and in-casing as required...etc complete as directed by engineer incharge.	Rate / mtr				

Sr. No.	Scheme Component	Specifications	Unit	Size / Capacity / length	Rate As per DSR	Total Cost	Reference
		Pipeline from source to Main Tank (if applicable)	Rate /mtr				
		Pipeline from Main Tank to Daily Distribution tank / Distribution System	Rate /mtr				
		Pipeline for Distribution System (If Required)	Rate /mtr				
6	Submersible Pump	Providing, erecting and giving test of submersible pump set conforming to IS 8034 and motor conforming to IS 9283, with water proof winding. Pump shall be suitable for various delivery head and discharge with stainless steel shaft. Motor suitable for working on 415 V \pm 10%, 3 Ph, 50 Hz A.C. Supply, with cable guard, thrust carbon/fiber bearing to withstand entire hydraulic thrust. The pump set shall be suitable for direct coupling, with suitable suction strainer. Pump should have suitable discharge out let as per manufacturer's design. Anti-thrust stream lined non-return valve shall be provided with the pump. 3 m submersible copper conductor cable in single / double run and 2 pairs of suitable size erection clamp 10 mm thick shall be provided with each pump	HP				
7	Solar Power	Design , Manufacture, Supply, Installation, Commissioning and Testing of Solar Photovoltaic Water Pumping System (DC Pumps) including comprehensive maintenance contract (CMC) for FIVE years, including RCC work as applicable					

Sr. No.	Scheme Component	Specifications	Unit	Size / Capacity / length	Rate As per DSR	Total Cost	Reference
8	Sign Board	Providing and fixing sign board of size 1.20 m x 0.75 m. prepared on 16 gauge M.S. sheet with angle iron frame of size 35 x 35 x 3 mm with cross bracing of size 25 x 25 x 3 mm including painting with one coat of zinc chromate stoving primer and two coats each of green/white back ground and back side grey stove enamelled, bonded with red retro reflective sheet Engineering grade, border / letters / numeral / arrows, coated with non pealable crystal clear protective transparent coat retaining 100% reflection including two angle iron post of size 50 x 50 x 5 mm of 3.65 m. long inflated at bottom drilled on top and painted in white and black bands of 30 cm. with 4 Nos. high strength G.I. bolts and nuts of size 10 mm dia. and 20 mm long sheet and angle iron post in one piece without joints including all taxes, conveying, fixing in ground with cement concrete 1:4:8 block of 60 cm x 60 cm x 75 cm size as directed by Engineer-in- charge etc. complete.	Per unit				
9	Fencing / Protective outer line for safety of Tank	Providing and erecting chain link fencing 1.6 M. height with G.I. chain link of size 50 x 50 mm 8 gauge thick and fixed 75 mm above Ground level vertical M.S Angle of 40 x 40 x 6 mm size embedded in C.C. block of 1:4:8 mix of size 450 x 450 x 670 mm. at 1.75 M.c/c with iron bar 16 mm dia as hold fast including welding link with angle frame at 30 cm c/c nuts and bolts and horizontal M.S. Angles at top and bottom of 25 x 25 x 5 mm size and vertical M.S. flat 35 x 5 mm and 25 x 5 mm horizontal including cross support of 40 x 40 x 6 mm Angles both sides at every corner or bends embedded in concrete blocks of 1:4:8 of size 450 x 450 x 670 mm including 3 coats of oil painting etc. complete. Spec. No.: As directed by Engineer in charge.	Per Rmt				

Sr. No.	Scheme Component	Specifications	Unit	Size / Capacity / length	Rate As per DSR	Total Cost	Reference
10	Gate for Fencing	A) Providing and fixing MS Gate 2.5 m wide for compound with 40mm dia GI pipe approved grill work RCC M150, side pillar of 25cmx40cmx2.5m height, foundation, finishing, painting etc complete.	Per unit				
		B) Providing and fixing Wicket Gate 1.0m wide for compound with 40mm dia GI pipe approved grill work RCC M150, side pillar of 25cmx40cmx2.5m height, foundation, finishing, painting etc complete.	Per unit				

जल जीवन मिशन अंतर्गत शाश्वत कार्यात्मक नळ जोडणी देण्यासाठी पाण्याचा ताण असलेल्या कालावधीत कॅच द रेन (Catch the Rain) तत्वावर पिण्याचे पाणी उपलब्ध करून देण्यासाठी राज्यभरात “स्व.मीनाताई ठाकरे ग्रामीण पाणी साठवण योजना” राबविण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग

शासन परिपत्रक क्रमांक: ग्रापाधो-२०२१/प्र.क्र.१७/पापु-०७

सातवा मजला, गोकुळदास तेजपाल रुग्णालय इमारत संकुल,
लोकमान्य टिळक मार्ग, क्रॉफर्ड मार्केट जवळ, नविन मंत्रालय इमारत, मुंबई-४०० ००१

तारीख: २० ऑगस्ट, २०२१

वाचा :-

- १) शासन निर्णय, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, क्रमांक: जजमि-२०१९/प्र.क्र.१३८/पापु-१०(०७), दिनांक ०४/०९/२०२०
- २) शासन निर्णय, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, क्रमांक: ग्रापाधो-२०२१/प्र.क्र.१७/पापु-०७, दिनांक २०/०५/२०२१

शासन परिपत्रक :

पिण्याच्या पाण्याची समस्या असलेल्या गावे / वाड्या/ वस्त्यांमध्ये पिण्याचे पाणी साठवणूक करून वापरण्यासाठी कॅच द रेन या तत्वावर साठवण टाकीसारख्या उपाययोजना राबविण्याकरिता संचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती गठीत करण्यात आली होती. या समितीने दिलेल्या अहवालानुसार राज्यात उन्हाळ्यातील ३ ते ४ महिने आणि अन्य कारणांमुळे काही विशिष्ट कालावधीत पाण्याचा ताण जाणवणाऱ्या कालावधीत पिण्याचे पाणी उपलब्ध करून देण्यासाठी जल जीवन मिशन कार्यक्रमांतर्गत “स्व.मीनाताई ठाकरे ग्रामीण पाणी साठवण योजना” संदर्भाधीन क्र. २ येथील शासन निर्णयान्वये राज्यभरात राबविण्यात येत आहे.

स्व.मीनाताई ठाकरे ग्रामीण पाणी साठवण योजनेंतर्गत पुढीलप्रमाणे उपाययोजना हाती घेण्यात येत आहेत:-

- १) मेटॅलिक पध्दतीच्या साठवण टाक्या.
- २) फेरोसिमेंट अथवा आर.सी.सी. सिमेंटच्या साठवण टाक्या.

- ३) जलकुंभ/ साठवण टाक्या.
- ४) पावसाचे पाणी/झरा आधारित साठवण तलाव (पाणी तळे).
- ५) फेरोसिमेंटच्या छोट्या टाक्या (पागोळी विहिर).
- ६) बंद असलेली भूमीगत साठवण टाकी.

जल जीवन मिशन कार्यक्रमांतर्गत राज्यात राबविण्यात येत असलेल्या स्व.मीनाताई ठाकरे पाणी साठवण योजनेंतर्गत राबवावयाच्या उपरोक्त उपाययोजनांपैकी अनु क्र. १ ते ३ येथील उपाययोजना राबविण्यासाठी सविस्तर मार्गदर्शक सूचना संदर्भाधीन क्रमांक २ येथील शासन निर्णयातील परिशिष्ट १ ते ४ अन्वये देण्यात आल्या आहेत. उर्वरित उपाययोजनांबाबत स्वतंत्रपणे निर्देश देण्यात येतील असे दिनांक २०/०५/२०२१ च्या शासन निर्णयात नमूद करण्यात आले आहे. त्यानुसार वर नमूद उपाययोजनांमधील अनु क्र. ४, ५ व ६ येथील उपाययोजना राबविण्याकरिता सविस्तर मार्गदर्शक सूचना या शासन परिपत्रकातील परिशिष्ट १ ते ३ अन्वये देण्यात येत आहे.

पावसाचे पाणी/झरा आधारित साठवण तलाव या उपाययोजनेबाबतच्या सविस्तर मार्गदर्शक सूचना परिशिष्ट-१ मध्ये देण्यात आल्या आहेत. फेरोसिमेंटच्या छोट्या टाक्या (पागोळी विहिर) या उपाययोजनेबाबतच्या सविस्तर मार्गदर्शक सूचना परिशिष्ट-२ मध्ये देण्यात आल्या आहेत. तर बंद असलेली भूमीगत साठवण टाकी या उपाययोजनेबाबतच्या सविस्तर मार्गदर्शक सूचना परिशिष्ट-३ मध्ये देण्यात आल्या आहेत. त्यानुसार कार्यवाही करण्यात यावी.

सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संकेतांक 202108201205187328 असा आहे. हे परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

**Chetan
Balasaheb
Nikam**

Digitally signed by Chetan Balasaheb Nikam
DN: c=IN, o=Government Of Maharashtra,
ou=Water Supply and Sanitation Department,
postalCode=400032, st=MAHARASHTRA,
2.5.4.20=946f8eff01148466e26f8d80863da34
d0a26661f5ee1fb02c359549d8ed4511e,
serialNumber=725680e40660971f80951c66d0
e657e903b378196f51a978d2a366cf5eb564c0
c, cn=Chetan Balasaheb Nikam
Date: 2021.08.20 11:25:22 +05'30'

(चेतन निकम)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रत,

१. मा. राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य, राजभवन, मुंबई.
२. मा. मुख्यमंत्री महोदयांचे प्रधान सचिव, मुख्यमंत्री सचिवालय, मंत्रालय, मुंबई.
३. मा. मंत्री, पाणी पुरवठा व स्वच्छता यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
४. मा. राज्यमंत्री, पाणी पुरवठा व स्वच्छता यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
५. मा. विधानसभा सदस्य/ विधानपरिषद सदस्य (सर्व), महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई.
६. मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य.

७. अपर मुख्य सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
८. अपर मुख्य सचिव, ग्राम विकास विभाग, बांधकाम भवन, मुंबई.
९. विभागीय आयुक्त, प्रादेशिक विभागीय कार्यालय, कोकण, पुणे, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती, नागपूर.
१०. सदस्य सचिव, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, एक्सप्रेस टॉवर्स, नरिमन पॉईंट, मुंबई.
११. संचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा, भूजल भवन, शिवाजीनगर, पुणे.
१२. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व).
१३. मुख्य अभियंता तथा विशेष कार्य अधिकारी, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१४. मिशन संचालक (जल जीवन मिशन), राज्य पाणी व स्वच्छता मिशन, बेलापूर, नवी मुंबई.
१५. महालेखापाल, महाराष्ट्र-१ (लेखा परिक्षा/ लेखा व अनुज्ञेयता), मुंबई.
१६. महालेखापाल, महाराष्ट्र-२ (लेखा परिक्षा/ लेखा व अनुज्ञेयता), नागपूर.
१७. उपायुक्त (विकास), विभागीय विशेष सनियंत्रण कक्ष, कोकण, पुणे, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती, नागपूर.
१८. प्रादेशिक उपसंचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा, कोकण, पुणे, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती, नागपूर.
१९. उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (पाणी व स्वच्छता), जिल्हा परिषद (सर्व)
२०. कार्यकारी अभियंता (ग्रामीण पाणी पुरवठा विभाग), जिल्हा परिषद (सर्व).
२१. जिल्हा वरिष्ठ भूवैज्ञानिक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा (सर्व).
२२. पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागातील सर्व कार्यासने.
२३. निवडनस्ती, कार्यासन पापु-०७

शासन परिपत्रक क्रमांक ग्रापाधो-२०२१/प्र.क्र.१७/पापु-०७, दिनांक २० ऑगस्ट, २०२१ सोबतचे परिशिष्ट
परिशिष्ट-१

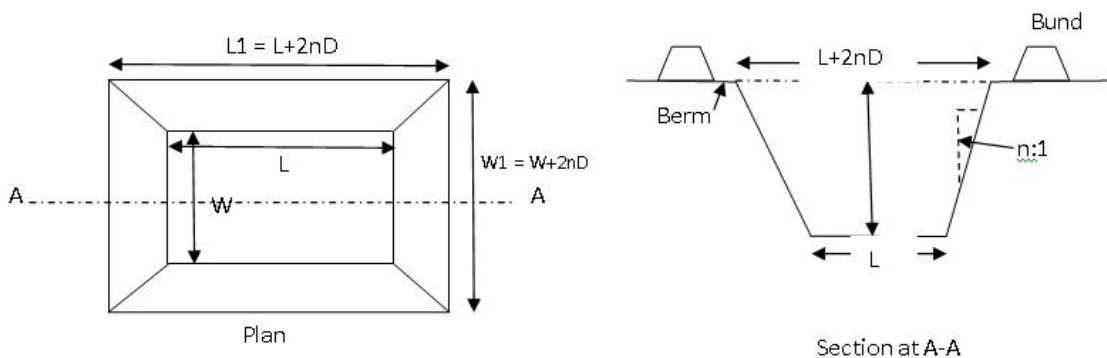
साठवण तलाव / तळे

पाण्याचा ताण असलेल्या गावे / वाड्यांमध्ये व्यवहार्य असल्यास साठवण तलाव / तळे या योजना घेता येऊ शकतील. ताण असलेल्या कालावधीकरिता पाणी पुरवठा करण्यासाठी पावसाळ्यामध्ये पाणी साठवण तलावामध्ये साठवून ठेवता येऊ शकेल. साठवण तलावासाठी मुबलक जागेची आवश्यकता लागणार आहे. साठवण तलावाचे आकारमान व आराखडा (design) गावाची लोकसंख्या, पाण्याचा ताण असलेला कालावधी, पाणी वितरणाचा दर, पर्जन्यमान, बाष्पीभवनाचा दर, भूस्तरीय रचना, टोपोग्राफी इत्यादी बाबींचे विश्लेषण करुन त्यानुसार निश्चित करण्यात यावे. तलावामध्ये साठवून ठेवण्यासाठी पावसाचे पाणी तसेच उपलब्ध असल्यास झरा अथवा नजिकच्या स्रोतातून पावसाळ्यात उपलब्ध होणाऱ्या भूजलाचा वापर करण्यात यावा. साठवण तलाव भरण्यासाठीची कार्यपद्धती निश्चित करण्यात यावी. जमिनीवरून वाहून जाणारे पाणी या साठवण तलावात सोडण्यात येऊ नये. जमिनीवरून वाहून जाणाऱ्या पाण्यामुळे साठवून ठेवलेले पिण्याचे पाणी दुषित होऊ शकते. साठवण तलाव खुदाईसाठी नियोजन विभागामार्फत व राज्य फलोत्पादन मिशनद्वारे निर्गमित शेततळी बांधण्याबाबतच्या मार्गदर्शक सुचनांचा वापर करण्यात यावा.

साठवून ठेवलेले पाणी पाझरु नये याकरिता साठवण तलावाच्या तळाशी व तटबंदीपर्यंत उत्तम प्रतीच्या पॉलीइथिलीन मटेरीयलचे आच्छादन टाकण्यात यावे. अशा प्रकारचे आच्छादन फुडग्रेड गुणवत्ता प्रमाणित प्रतीच्या रिझनफोर्सड पॉलीइथिलीन, रिझनफोर्सड पॉलीप्रोपेलीन लायनर अथवा अशा गुणवत्तेचे इतर लायनर असावेत अन्यथा त्याची साठवलेल्या पाण्यासोबत प्रक्रिया होऊन त्याच्यामुळे देखील पिण्याचे पाणी दुषित होऊ शकते. लायनर टिकाऊ तसेच पंक्चर रेजिस्टंट असावे व त्याची जाडी ३०० ते ६०० GSM दरम्यान असावी.

या बरोबरच साठवण तलावातून मोठ्या प्रमाणावर बाष्पीभवन होऊन साठवलेले पाणी कमी होत असते. बाष्पीभवन कमी करण्यासाठी उपलब्ध पद्धतींचा वापर करता येऊ शकेल. परंतु, त्यामुळे पिण्याच्या पाण्याची गुणवत्ता खराब होणार नाही याची दक्षता घेण्यात यावी.

साठवण तलावातून वितरण व्यवस्थेद्वारे पाण्याचा ताण असलेल्या कालावधीत पिण्याचे व घरगुती वापराचे पाणी उपलब्ध करुन देण्यात यावे. त्याकरिता अस्तित्वातील योजनेची उपांगे यांचा विचार करुन आवश्यकतेनुसार

पाईपलाईन, वितरण टाकी, वितरण व्यवस्था इत्यादीचा समावेश योजनेत करण्यात यावा. पाणी वितरण करतेवेळी शुद्ध व निर्जंतुक करून वितरण करण्यासाठी योग्य ती व्यवस्था करण्यात यावी.

माहीतीदर्शक छायाचित्र
(Image is only for representational purpose)

शासन परिपत्रक क्रमांक ग्रापाधो-२०२१/प्र.क्र.१७/पापु-०७, दिनांक २० ऑगस्ट, २०२१ सोबतचे परिशिष्ट

परिशिष्ट-१-अ

पिण्याच्या पाण्यासाठी करावयाचे साठवण तलाव / तळे यामध्ये वापरावयाच्या लायनर (आच्छादन) इत्यादी बाबत मार्गदर्शक सुचना

पाण्याचा ताण असलेल्या गावे / वाड्यांमध्ये व्यवहार्य असल्यास साठवण तलाव / तळे या योजना घेता येऊ शकतील. ताण असलेल्या कालावधीकरिता पाणी पुरवठा करण्यासाठी पावसाळ्यामध्ये पाणी साठवण तलावामध्ये साठवून ठेवता येऊ शकेल. पाणी पुरवठ्यासाठी साठवण तलाव उपाय योजना हाती घेताना खालील मार्गदर्शक सुचनांचा अवलंब करावा. स्थानिक परिस्थितीनुसार यात सुयोग्य बदल करता येतील.

- साठवण तलाव खुदाईसाठी नियोजन विभागामार्फत व राज्य फलोत्पादन मिशनद्वारे निर्गमित शेततळी बांधण्याबाबतच्या मार्गदर्शक सुचनांचा वापर करण्यात यावा.
- तलावामध्ये साठवून ठेवण्यासाठी पावसाचे पाणी तसेच उपलब्ध असल्यास झरा अथवा नजिकच्या स्रोतातून पावसाळ्यात उपलब्ध होणाऱ्या भूजलाचा वापर करण्यात यावा.
- साठवण तलावाचे आकारमान व आराखडा (design) गावाची लोकसंख्या, पाण्याचा ताण असलेला कालावधी, पाणी वितरणाचा दर, पर्जन्यमान, बाष्पीभवनाचा दर, भूस्तरीय रचना, टोपोग्राफी इत्यादी बाबींचे विश्लेषण करून त्यानुसार निश्चित करण्यात यावे.
- जमिनीवरून वाहून जाणारे पाणी या साठवण तलावात सोडण्यात येऊ नये. जमिनीवरून वाहून जाणाऱ्या पाण्यामुळे साठवण ठेवलेले पिण्याचे पाणी दुषित होऊ शकते.
- साठवून ठेवलेले पाणी पाझरू नये या करिता साठवण तलावाच्या तळाशी व तटबंदीपर्यंत उत्तम प्रतीच्या फुडग्रेड प्रमाणित पॉलीइथिलीन मटेरीयलचे आच्छादन टाकण्यात यावे.
- अशा प्रकारचे आच्छादन IS ७०१६ नुसार फुडग्रेड गुणवत्ता प्रमाणित रिइन्फोर्सड पॉलीइथिलीन, रिइन्फोर्सड पॉलीप्रोपेलीन लायनर अथवा अशा गुणवत्तेचे इतर लायनर असावेत अन्यथा त्याची साठवलेल्या पाण्यासोबत प्रक्रिया होऊन त्याच्यामुळे देखील पिण्याचे पाणी दुषित होऊ शकते.
- लायनर टिकाऊ तसेच पंक्चर रेजिस्टंट असावे व त्याची जाडी ३०० ते ६०० micron (GSM) दरम्यान असावी.
- बाजारात सहजपणे उपलब्ध लायनरचा वापर करण्यात यावा. परंतु, साधे पिढिसी आच्छादन वापरू नये त्यामुळे पाणी दुषित होण्याचा धोका संभवतो.
- दरवर्षी साठवण तलाव भरण्यापूर्वी आच्छादनाची स्वच्छता करावी व माती आणि इतर कचरा स्वच्छ करावा.

- साठवण तलावातुन मोठ्या प्रमाणावर बाष्पीभवन होऊन साठवलेले पाणी कमी होत असते. आवश्यकता असल्यास बाष्पीभवन कमी करण्यासाठी उपलब्ध पद्धतींचा वापर करता येऊ शकेल. परंतु, त्यामुळे पिण्याच्या पाण्याची गुणवत्ता खराब होणार नाही याची दक्षता घेण्यात यावी.
- साठवून ठेवलेल्या पाण्याची उपविभागीय प्रयोगशाळेमार्फत नियमित पाणी गुणवत्ता चाचणी करण्यात यावी.

शासन परिपत्रक क्रमांक ग्रापाधो-२०२१/प्र.क्र.१७/पापु-०७, दिनांक २० ऑगस्ट, २०२१ सोबतचे परिशिष्ट

परिशिष्ट-२

फेरोसिमेंटच्या छोट्या टाक्या (पागोळी विहीर)

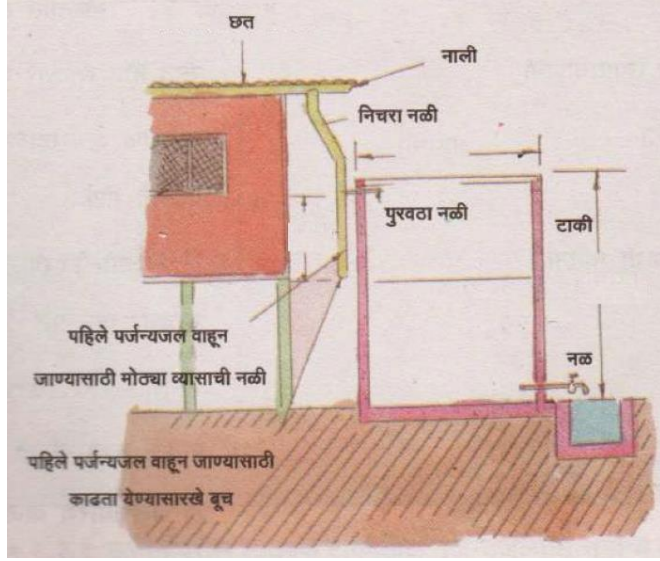
पर्जन्यमान मोठ्या प्रमाणावर असूनही भुरचना व भुस्तरीय परिस्थिती प्रतिकूल असल्याने उन्हाळ्यात अनेक गावे, वाड्या-वस्त्यांना पिण्याच्या पाण्याची टंचाई जाणवते. भुस्तरीय रचनेमुळे भूजल पुनर्भरण करून सुद्धा उन्हाळ्यापर्यंत पाणी टिकून रहात नाही अथवा जमिनीखालचे पाणी खारे असल्यामुळे त्याचा फायदा होत नाही. अशा गावे, वाड्या, वस्त्यांमध्ये पावसाचे प्रमाण जास्त असल्यामुळे घराच्या छतावर पडणाऱ्या पावसाचे पाणी साठवून ठेवण्यासाठी फेरोसिमेंटच्या छोट्या टाक्या अथवा पागोळी विहीर बांधून अशा वाड्यांची पिण्याच्या पाण्याची समस्या सोडविण्यात यावी. अशा योजना शिवकालीन पाणी साठवण योजनेअंतर्गत हाती घेण्यात आल्या आहेत.

अत्यंत कमी लोकसंख्या असलेल्या गावे, वाड्या-वस्त्यांकरिता या योजना हाती घेण्यात याव्यात. वाडीतील सर्व घरांकरिता पाऊस पाणी संकलन व्यवस्था करण्यात यावी. पाऊस पाणी संकलन व्यवस्थेमध्ये छताच्या खालच्या निमुळत्या टोकाशी पाणी एकत्रित करण्याकरिता नळी बसविण्यात यावी. नळीचा साधारण उतार जमिनीवरील साठवण टाकीत सोडलेल्या उभ्या नळीकडे देण्यात यावा. नळीच्या खालच्या टोकास मेश तारेची जाळी लावण्यात यावी जेणेकरून झाडाची वाळलेली पाने व इतर अनावश्यक वस्तू साठवण टाकीत जाण्यापासून प्रतिबंध करता येईल. पहिल्या पावसाच्या पाण्यासोबत येणारी धुळ व इतर कचरा इत्यादी टाकीत जाऊ न देता बाजुला सोडण्यात यावा. आवश्यक तेवढे पावसाचे पाणी साठवण्यात यावे व टाकी भरल्यावर अतिरिक्त पाणी जमिनीत मुरवावे अथवा नदी नाल्यात सोडण्यात यावे.

साठवण टाकी जमिनीवर अथवा जमिनीखाली बांधता येईल. कमी खर्चाच्या व टिकाऊ म्हणून फेरोसिमेंटच्या टाक्या बांधण्यात याव्यात. वाडीतील घरे किती विखुरलेली आहेत त्या आधारे सर्व घरांसाठी एकत्रित अथवा वेगवेगळ्या टाक्या बांधण्यात याव्यात. टाकी बांधण्याकरिता फेरोसिमेंट अथवा चिकन मेशचा वापर करून त्यावर सिमेंट व रेतीचा गिलावा करण्यात यावा. मोठ्या आकाराच्या टाक्यांसाठी लोखंडी सळ्यांचा सांगाडा वापरण्यात यावा. टाकीचा आकार उपलब्ध करून द्यावयाच्या पाण्याच्या क्षमतेनुसार निश्चित करण्यात यावा. पाणी निर्जंतुक राहण्यासाठी विरंजक चुर्ण वापरण्यात यावे. जमिनीवरील टाकी करिता सुमारे ३.५० ते ४ रु. प्रती लिटर इतका व जमिनीखालील टाकीस अंदाजे २ ते ३ रु प्रती लिटर इतका खर्च अपेक्षित आहे.

अशा प्रस्तावित गावांमध्ये या योजना योग्यरित्या वापरण्याकरिता व योजनेच्या देखभाल दुरुस्तीकरिता ग्रामस्थांची मोठ्या प्रमाणावर क्षमता बांधणी करण्यात यावी. योजना तयार करताना सविस्तर सर्वेक्षण करून पाऊस पाणी संकलन व्यवस्था, साठवण टाक्या इत्यादीचे अचुक आकारमान घेऊन अंदाजपत्रके तयार करण्यात यावीत व संपुर्ण गाव / वाडी-वस्ती करिता एकत्रित निविदा प्रक्रिया करण्यात यावी.

संकल्प चित्र -

Tank Under construction

completed Tank

शासन परिपत्रक क्रमांक ग्रापाधो-२०२१/प्र.क्र.१७/पापु-०७, दिनांक २० ऑगस्ट, २०२१ सोबतचे परिशिष्ट

परिशिष्ट-३ भूमीगत साठवण टाकी

ज्या ठिकाणी जागेची उपलब्धता कमी आहे अथवा इतर बाबींमुळे जमिनीवर साठवण टाकी बांधणे शक्य नाही किंवा सदर गावे, वाड्या-वस्त्यांकरिता उपयुक्त आहे अशा ठिकाणी भूमीगत साठवण टाकी योजना हाती घेण्यात यावी.

परिशिष्ट-२ (फेरोसिमेंटच्या छोट्या साठवण टाक्या) मध्ये विवेचन केलेल्या सर्व बाबी भूमीगत साठवण टाकी साठी लागू राहतील. सदर परिशिष्टात नमूद केल्याप्रमाणे भूमीगत साठवण टाकीसाठी देखील छतावरील पाऊस पाणी संकलन व्यवस्था निर्माण करण्यात यावी. भूमीगत साठवण टाकीचे बांधकाम देखील फेरोसिमेंट पद्धतीने करण्यात यावे. टाकीचा आकार उपलब्ध करून द्यावयाच्या पाण्याच्या क्षमतेनुसार निश्चित करण्यात यावा. पाणी निर्जंतुक राहण्यासाठी विरंजक चुर्ण वापरण्यात यावे. टाकी धसु नये या करिता आवश्यक ती काळजी घेण्यात यावी.

अशा प्रस्तावित गावांमध्ये या योजना योग्यरित्या वापरण्याकरिता व योजनेच्या देखभाल दुरुस्तीकरिता ग्रामस्थांची मोठ्या प्रमाणावर क्षमता बांधणी करण्यात यावी. योजना तयार करताना सविस्तर सर्वेक्षण करून पाऊस पाणी संकलन व्यवस्था, साठवण टाक्या इत्यादीचे अचुक आकारमान घेऊन अंदाजपत्रके तयार करण्यात यावीत व संपुर्ण गाव / वाडी-वस्ती करिता एकत्रित निविदा प्रक्रिया करण्यात यावी.

